

Færøyenes fremmede herrer

Kampen om Norgesveldet ca. 1520-1553

Ian Peter Grohse, prof. i eldre historie
 Institutt for arkeologi, historie og religionsvitenskap
 UiT Norges arktiske universitet

HVITSARK

Clima, 16

Cripto porcius

Més. 2

P. 28

Més. 1

P. 27

78

77

76

75

74

73

P. 29

82

81

80

79

85

84

83

82

81

80

ISLANDIA

Vrsi albi

Chaos

Mons Sanctus

Halensis

Vallen

Vrsi albi

Isafjord

Nix perpetuus

Scalholden

Chaos

Ostrabod

Bromen

Hanahora

Saxa

Sulfur

Vespeina

Hamburges

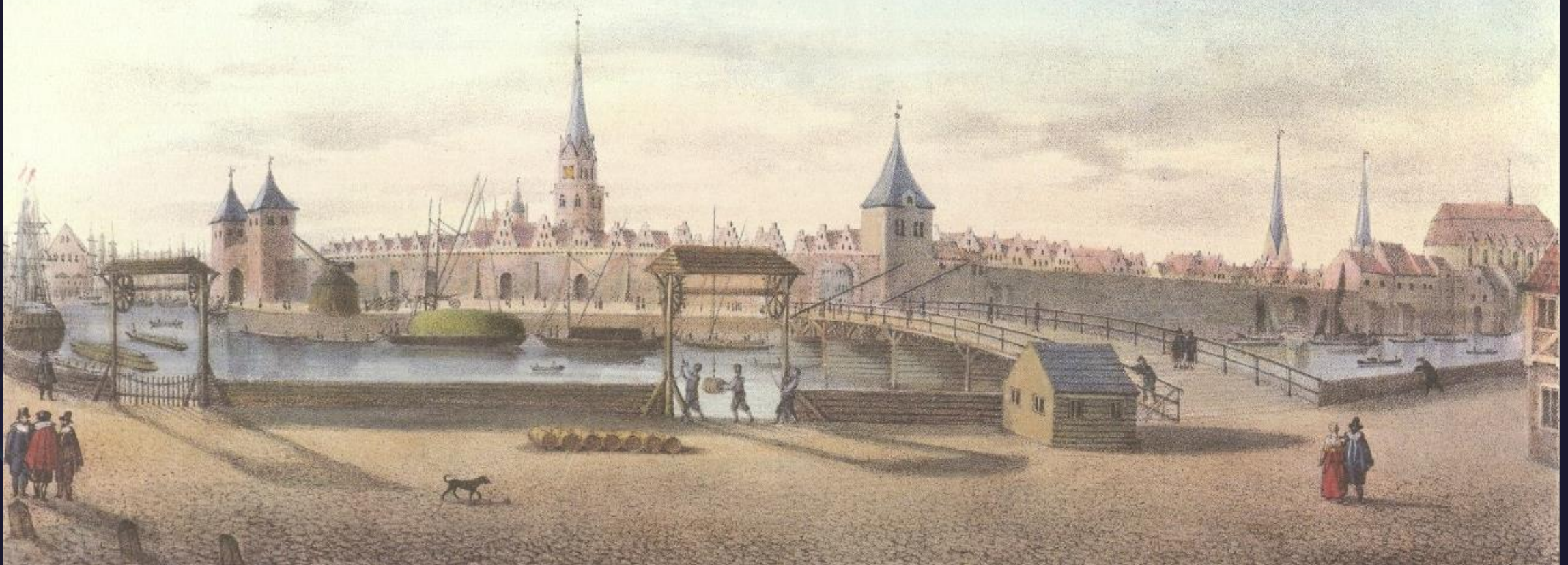
Scoti

Lubicones

Færøyenes fremmede herrer

De gamle Folck i Landet ville sige at de Hamburger hafve først hafft deris Stabel her i Færøe effter Kongelige Privilegier.

(Lucas Debes, *Færoæ & Færoa*, 1673:277).

...fergøe ith sandth oc wiisth Noriigis kroness Landt oc Ledemoedt,
ey schulle indkome wdj nogenn langsam Heffdt oc besidning wnder
Hamborgenn the andre steders eller nogen andenn vdenndsk eller
fremmith verge oc eige

(Eske Bille 1534).

Foreign Lords of the Faroes ca. 1520-1553

Bokprosjekt

Norgesveldet

- *The Realm of Norway and its dependencies as a political system* (NFR, 2010-2014)
- Fokus på 1200-1300-tallet – integrering / riksutbygging
- Fokus på Island, Orknøyene, Hjalmland, Jemtland, Finnmark

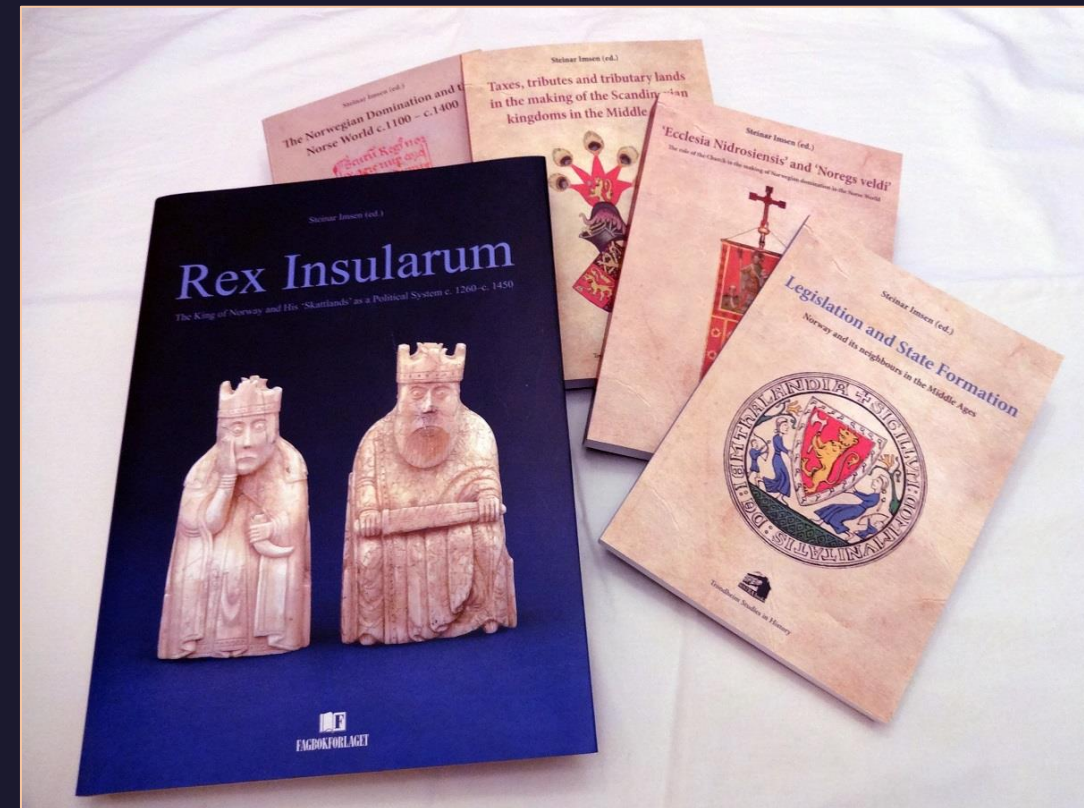

Aftenposten.no

- Færøyene nevnt stort sett kun i forbifarten
- Slutter ca. 1400, unngår dermed *Norges nedgang*
- Hva med *Norgesveldets nedgang*, og hva med *Færøyene*?

• Her kommer jeg på banen...

1. Kampen om Orknøyene og Hjalmland ca. 1468-1536
2. Kampen om Færøyene ca. 1520-1556

Gemini.no

Når gikk Færøyene tapt for Norge?

Tysketiden (ca. 1520-1553)

Liminal fase – løsner bånd til Norge, skaper vakuum for Danmark

Tidligere forskning

Norge

Nevnt i forbifarten hos f.eks. Hamre, Nedkvitne, Helle

Færøyene

Louis Zachariasen, *Føroyar sum rættarsamfelag 1535–1655* (1961)

Hans Jacob Debes, *Føroya søga 2-3* (1995-2000)

Andras Mortensen, «Økonomisk utvikling på Færøerne i senmiddelalderen» (2006).

Tyskland / internasjonal:

Between the North Sea and the Norwegian Sea (tverrfaglig prosjekt)

Natascha Mehler / Mark Gardiner / Símun Arge – arkeologiske studier

Bart Holterman, *The Fish Lands. German trade with Iceland, Shetland, Faroe Islands...* (2020)

Forutsetninger og sentrale momenter

- Ca. 3.000-3.5000 innbyggere
- Fehold, fangst, fiske
- Under Bergenhus mellom ca. 1450-1520
- Kristian 2. – hamburgske og nederlandske fogder
- Fredrik 1. – satser på hamburgere
- Kristian 3. – viderefører fars politikk
- T. Koppen & J. Wullenwever – rådsherrer og reformasjonsforkjempere
- Koppen – lensherrer frem til sin død i 1553
- Konflikter med lokalsamfunn
- Kraftig motstand fra Norges rikselite (riksrådet)

Thomas Koppen, foto: N. Mehler

Jürgen Wullenwever, Joachims bror, wikicommons

«... ligger ther en Hamborgere i Ferrøe [...] hand skulle thet land Ferrø vfforwart bliffwe oc the Ferrøske vare skulle hid føres oc selges. [...] Ther fore sender ieg mith skyff [...] at frij landet ighen vnder Noriges krone...»

(Vincens Lunge, 1526)

I. Unionsmonarkiets styring

- Unionskongers forhold til tyske (og nederlandske) handelsborgere
- Handelsorientert lenspolitikk
- Tvilsom holdning til norske stormenn og handelsdrivende

...landit haffuer aff høgborne fførste konning Ffræddrik hann var hans nadis kanseleer oc haffuer han ffaadt landit j fforlæning j syn liiffztiid oc ær hans mandh sa at han heiter Tomes Kiøkiæn.

(Magdalena Olavsdatte, 1532)

...herre koning Frederich [...] syner genaden secretarien Thomas Koppenn de tijt synes leuendes, jnn belonunge syner swarenn denste, de he denn ryken vnd syner k: mait: lange tijt gedann, mit dem landekenn Ferø genedigenn belehnet hefft,

(Gotschalk von Alefeldt, biskop av Slesvig, 1534)

2. Riksrådskonstitusjonalisme

- Unionskongers holdning – norsk handelslovgivning og håndfestningsbrev
- Riksrådets rett – medvirkning i kongemaktens skattlandspolitikk
- Betydning – **Norges konges** skattlandsrike, eller **Norges** skattlandsrike?

Tha stoed ther enn allmyndeligh herredagh vdi Bodh i Rwmssdall [om] merchelige erende leylichedher och stoer macth paa ligghendis sager [...] blanth andre mange om Noriges krones ølandh och thess menige indbyggeres nytthe bestand oc gaffn Fferrøer hwilchet som nw vdi nogle aar **vdhen Noriges riiges raadtz raadh vilge och samtycche** haffde veretth vnder nogle kiøffme(n)dh aff Hamborgen [...] **som alldrigh nogle thiidh haffwe andsøgth førdreth eller begert nogett samtycche aff Noriges riges raadh ther paa**

(Olav Engelbrektsson & Vincens Lunge 1534)

3. Lokaloffentlig liv

- Biskopen, lagmannen, lagrettemenn
- Handlingsrom og handlingsstrategier
- Kongemakt (København) eller riksrådet (Bergen)

Herre oc ffyrsthe Danmarks oc norgis Kwngs breff, hørdhe wij oc fforstodho, hans nadhers ordh oc villie, medh aal articule oc puncthe hwlkith oss alle vææl lydandis tykthe [...] etther godhe gamle landsens sydwenie swm norgis oc sancte olaffs lagh wtwiser [...] ty ath thenne ffatike almoghe, swm her bwr i thenne ythersthe landzens ændhe, haffwer længh lydhet trangh oc armodh..

(Biskopen og lagmannen på Færøyene, august 1524)

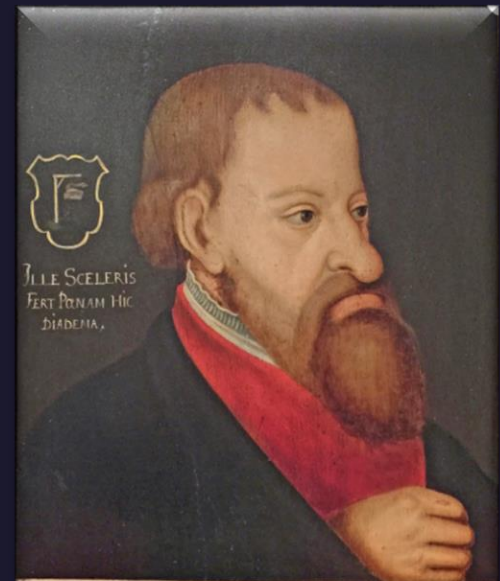
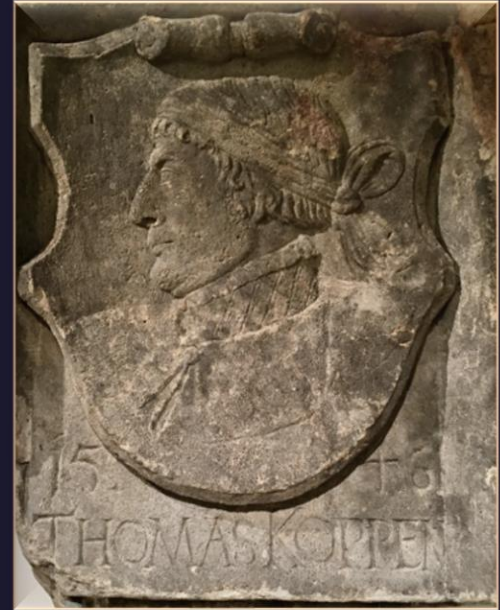
Færøysk hyllingsbrev (tidligere kjent kun fra Island blant skattlandene).
«Trang og armod» i henvisning til J.Wullenwevers styringstid.

Bilde: www.folkakirkjan.fo (Viðareiðis kirkja)

3. Kirken og reformasjonen

- Hamburgerne var aktive i Hamburgs reformasjon
- Gjenspeiles det i deres strid med bl.a. Færøyenes biskop?
- Hvor aktive var hamburgerne i landets reformasjon?

Item tacke wij ether elskelige Thomes Koppenn for alle ethers ere oc dygder som i haffue oss oc wort folck mett ordt oc skennck i alle maade beuist haffue, som en rett Christenn Dannemandt fraa thet første ieg hørde ethers naffnn her i landit

(Biskop Amund 1537)

Takk

Mine tidligere publikasjoner om temaet...

(2021). Fogder på Færøyene ca. 1520-1556. *Heimen* (2021)

(2022). Kristian 2.s sak mot Joachim Wullenwever, Eksilkongens færøypolitikk ca. 1523–25. *Historisk tidsskrift*

(2023). Die Kontroverse um die Färöer ca. 1524-1536, *Hansische Geschichtsblätter*

(2023). Reformasjonen på Færøyene. En nordtysk kulturarv?, i O, Teige, C. Kaveh, H.E. Tafjord (red.) *Kontaktsoner og grenseområder: Interaksjon, konflikt og samarbeid i Norden, Midtøsten og Midtvesten ca. 1520–2020.*